METODE OPTIMALIZACIJE U GRAĐEVINARSTVU

SUSTAVI ČEKANJA

Elementi sustava čekanja:

- klijent/customer
- poslužitelj/server
- izvor/source
- konačan/finite source
- beskonačan/infinite source
- red čekanja/queue
- vrijeme međudolazaka/interarrival time
- vrijeme posluživanja/service time
- veličina reda/queue size

Organizacija reda čekanja/queue discipline

- FCFS
- LCFS
- SIRO
- red sa prednoću
- prebacivanje iz reda u red
- odustajanje prije ulaska u red
- odustajanje nakon ulaska u red

Uloga eksponencijalne distribucije

U najvećem broju situacija čekanja, dolazak klijenata odvija se na potpuno slučajan način, što podrazumijeva da vrijeme pristizanja klijenta ili vrijeme obavljanja usluge uopće ne ovisi o zadnjem prethodnom događaju.

Slučajno vrijeme međudolazaka i posluživanja opisani su eksponencijalnom distribucijom:

broj događaja u jedinici vremena

trajanje

Vjerojatnost da će vremenski Interval između dvaju događaja trajati t $\longrightarrow$ $f(t) = \lambda e^{-\lambda t},\ t>0$

očekivanje trajanja intervala t $\longrightarrow$ $E\{t\} = 1/\lambda$

vjerojatnost pojave događaja u vremenskom intervalu t $\longrightarrow$ $P\{t \leq T\} = {}_0\int^T \lambda e^{-\lambda t} dt$

$= 1 - e^{-\lambda t}$

Uloga Poissonove distribucije

Slučajan broj dolazaka u promatranom vremenskom intervalu t predstavljen je Poissonovom distribucijom:

vjerojatnost odigravanja n događaja u vremenskom intervalu t →	$p_n(t) = (\lambda t)^n e^{-\lambda t}/n!,\ n=0,1,2,...$
očekivanje →	$E\{n\|t\} = \lambda t$
vjerojatnost odigravanja n≤N događaja u vremenskom intervalu t →	$P_{n\leq N}(t) = p_0(t) + p_1(t) + ... + p_N(t)$

Primjer:

Automatska betonara radi s jednim poslužnim mjestom. Mikseri dolaze po Poissonovoj distribuciji s prosjekom od 4 vozila na sat., i u slučaju da je mjesto za punjenje zauzeto, čekaju na parkiralištu. Vrijeme utovara betona u mikser je eksponencijalno s prosjekom od 10 min. Mikseri koji ne mogu ući na parkiralište čekaju na cesti i zaustavljaju promet. Menadžment želi odrediti veličinu parkirališta.

RJEŠENJE:

$\lambda = 4$ — PROSJ. 4 VOZILA NA SAT

$\mu = \frac{60}{10} = 6$ — KAPACITET PROIZVODNJE JE 6 VOZILA NA SAT

60 MIN. U SATU

PROSJEČNO VRIJEME UTOVARA U MIKSER

$C = 1$ — JEDNO POSLUŽNO MJESTO

QUEUEING OUTPUT ANALYSIS

Title: parking
Scenario 1-- (M/M/1):(GD/infinity/infinity)

Lambda =	4,00000	Mu =	6,00000
Lambda eff =	4,00000	Rho/c =	0,66667
Ls =	2,00000	Lq =	1,33333
Ws =	0,50000	Wq =	0,33333

n	Probability, pn	Cumulative, Pn	n	Probability, pn	Cumulative, Pn
0	0,33333	0,33333	13	0,00171	0,99657
1	0,22222	0,55556	14	0,00114	0,99772
2	0,14815	0,70370	15	0,00076	0,99848
3	0,09877	0,80247	16	0,00051	0,99899
4	0,06584	0,86831	17	0,00034	0,99932
5	0,04390	0,91221	18	0,00023	0,99955
6	0,02926	0,94147	19	0,00015	0,99970
7	0,01951	0,96098	20	0,00010	0,99980
8	0,01301	0,97399	21	0,00007	0,99987
9	0,00867	0,98266	22	0,00004	0,99991
10	0,00578	0,98844	23	0,00003	0,99994
11	0,00385	0,99229	24	0,00002	0,99996
12	0,00257	0,99486	25	0,00001	0,99997

Simulacijsko modeliranje

- omogućava sakupljanje podataka o ponašanju sustava u ovisnosti o vremenu, te na bazi toga predstavlja osnovu za mjerenje učinka sustava i njegovu optimalizaciju
- bazira se na statistici
- obično je vezana uz redove čekanja
- najčešće korištena je Monte Carlo simulacija

Tipovi simulacije

- Kontinuirani modeli
- Diskretni modeli

Elementi diskretne simulacije

Bitni događaji:

- ***dolazak klijenta***
- čekanje, ako je potrebno
- obavljanje usluge
- ***napuštanje sustava***

Distribucije vjerojatnosti:

- Eksponencijalna distribucija
- Erlangova distribucija
- Poissonova distribucija
- Normalna distribucija
- Beta distribucija

Generiranje slučajnih brojeva

Slučajni brojevi imaju ključnu ulogu u određivanju slučajnog uzorka pojedinih distribucija.

Generacija slučajnih (pseudoslučajnih) brojeva temeljena na aritmetičkim operacijama:

- zadani su parametri u_0, b, c i m, te se pseudoslučajni broj R_n izračunava:

$$U_n=(bu_{n-1} + c) \bmod(m), n=1,2,...$$

$$R_n=u_n/m, n=1,2,...$$

- inicijalna vrijednost u_0 obično se naziva sjeme generatora

Primjer:

Potrebno je generirati tri slučajna broja uz pomoć multiplikativne kongruentne metode koristeći sljedeće inicijalne vrijednosti: $b=9$, $c=5$, $u_0=11$ i $m=12$.

RISOLUZIONE:

$$u_n = (b\, u_{n-1} + c) \bmod (m), \quad n = 1, 2, \ldots$$

$$R_n = \frac{u_n}{m}, \quad n = 1, 2, \ldots$$

$b = 9, \quad c = 5, \quad u_0 = 11, \quad m = 12$

$u_1 = (9 \times 11 + 5) \bmod 12 = 8, \quad R_1 = \frac{8}{12} = 0{,}6667$

$u_2 = (9 \times 8 + 5) \bmod 12 = 5, \quad R_2 = \frac{5}{12} = 0{,}4167$

$u_3 = (9 \times 5 + 5) \bmod 12 = 2, \quad R_3 = \frac{2}{12} = 0{,}1667$

$u_1 = (9 \cdot 11 + 5) : 12 = 104 : 12; \quad 104 : 12 = 8{,}66$

$(104 - 8) : 12 = 8{,}00$

$u_2 = (9 \cdot 8 + 5) : 12 = 77 : 12; \quad 77 : 12 = 6{,}42$

$(77 - 5) : 12 = 6{,}00$

$u_3 = (9 \cdot 5 + 5) : 12 = 50 : 12; \quad 50 : 12 = 4{,}17$

$(50 - 2) : 12 = 4{,}00$

Tablica slučajnih brojeva

TABLE 18.1

.0589	.3529	.5869	.3455	.7900	.6307
.6733	.3646	.1281	.4871	.7698	.2346
.4799	.7676	.2867	.8111	.2871	.4220
.9486	.8931	.8216	.8912	.9534	.6991
.6139	.3919	.8261	.4291	.1394	.9745
.5933	.7876	.3866	.2302	.9025	.3428
.9341	.5199	.7125	.5954	.1605	.6037
.1782	.6358	.2108	.5423	.3567	.2569
.3473	.7472	.3575	.4208	.3070	.0546
.5644	.8954	.2926	.6975	.5513	.0305

Primjer manualne simulacije s jednim poslužnim mjestom: